

Kasım Hızlı

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Tarih Bölümü
Doktora Öğrencisi, İstanbul Türkiye

Hans-Hermann Graf von Schweinitz, *Ein Kleinasien, Ein Reitusflug durch das Innere Kleasiens im Jahre 1905*, Dietrich Reimer, Berlin 1906.

Buharlı makinelerin sanayide kullanılmaya başlanması hem üretim hem de ulaşımda bir devrim niteliğindedir. Bu devrim, üretim ve satış için yeni pazar ve yeni hammadde alanlarının açılması demektir. Dünyanın bakir her noktası gibi demiryolları, kömür madenleri, el değmemiş ormanları ve bataklıkları ile yatırımcıların iştahını

kabartan Osmanlı toprakları, 19. yüzyıldan itibaren birçok yatırımcı için fırsat kapısı haline geldi. Bu dönemde koca koca devletler, büyük bir yatırım hamlesine girişilen Osmanlı topraklarından imtiyaz alabilmek için adeta sefirlerini seferber etmişlerdir. (Koloğlu, 2010, 301 – 306)

Şirketler kendi menfaatlerine uygun sahaların keşfi için seyyahlar, askeri temsilciler ve özel elemanlar göndererek etütler yaptırıp veri tabanları oluşturuyordu. Bu araştırmalar için nitelikli insanlar seçiliyordu. Bu insanlar coğrafya, tarih, dil, arkeoloji ve topografya bilgisine sahip çok yönlü araştırmacıydı. Kimi zaman bir seyyah kimi zaman diplomatik temsilci kimi zaman bilim adamı sıfatıyla izin alıp dolaştıkları Anadolu coğrafyasında elde edebildikleri bütün bilgileri derliyorlardı.

1905 yılı haziran ayında Alman vatandaşı Hans Hermann Schweinitz ve eşinin Anadolu'nun ortasında Konya Vilayeti ve civarında at sırtında gerçekleştirdikleri seyahat de yeni yerler görüp farklı simalar tanıma arzu ve iştiağından öte bir amaç taşıyordu. Esrarı gittikçe aralanmış olan Doğu'nun yapılan birtakım yatırımlarla ne seviyeye geldiği, bölge halkının mevcut vaziyeti, devam eden yatırımlarla ilgili genel bir kanaat edinmek gayesi güttüğünü anladığımız bu seyahat, devri için dikkate değer bilgiler arz etmektedir.

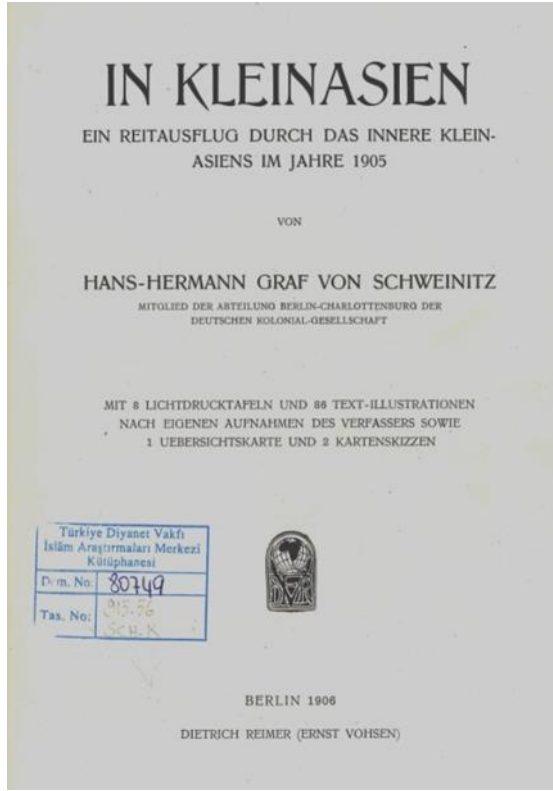

Şekil 1: Alman seyyah Hans Hermann Schweinitz, Kayseri yakınlarında (Kaynak: Hans Hermann Schweinitz, *in Kleinasien, Ein Reitersflug durch das Innere Kleinasiens im Jahre 1905*, DietrichReimer, Berlin 1906)

Hans Hermann Schweinitz, 21 Şubat 1865'te bugün Polonya sınırları içinde kalan eski Alman şehri Liegnitz'te (Legnica) doğdu. Bir alman subayı olan Schweinitz, ayrıca Afrika'da keşifler yapmış bir seyyah ve yazardı. Subaylık eğitiminden sonra Almanya'da göreve başladı, 1891 yılında Doğu Afrika'da faaliyet gösteren kölelik karşıtı komiteye tayin edildi. Bu görevini icra etmek için 29 Ekim 1891'de Napoli'den hareket ettiğinde, sonraki hayatının ayrılmaz bir parçası olan ve 19. asırda yaşayan her insanın arzusu olan seyahatliği de başlamış oluyordu. 9 Kasım'da Yemen'in güneyindeki liman şehri Aden'e ulaştı. 4 Şubat 1893'te Doğu Afrika'daki görevini tamamlayarak Almanya'ya döndü. 1893'te Prusya Savaş Akademisi'nde görevlendirildi. Sonraki yıllarda Anadolu, Kafkaslar, Ortadoğu ve Basra Körfezi'ne uzanan seyahatler gerçekleştirecek olan Schweinitz, 9 Şubat 1918'de Berlin yakınlarındaki Charlottenburg'da öldü.¹

Tehlikeli seyahatler yaparak tecrübe kazanan Kont Schweinitz, bizim araştırmamıza konu olan Orta Anadolu seyahatini gerçekleştirmek için 1904 yılından itibaren hazırlıklara başladı. Alman Elçiliği vasıtasıyla Osmanlı yetkililerinden gerekli izinlerin alınması için müracaatta bulundu.

¹ <http://de.metapedia.org/wiki/Schweinitz>, Hans Hermann Graf von (1865)#Werke.28Auswahl.29 Erişim, 23 Eylül 2017

Şekil 2: Hans Hermann Schweinitz'in 1906 yılında yayınladığı *in Kleinasien, Ein Reitusflug durch das Innere Kleinasiens im Jahre 1905* (Küçük Asya'da Atla Seyahat, 1905) isimli kitabı

vilayetleri dâhilinde seyahat ve ilmî araştırmalarda bulundurlar. Bu seyahatten bir yıl sonra ise seyahatini *in Kleinasien, Ein Reitusflug durch das Innere Kleinasiens im Jahre 1905* (1905 Yılında Küçük Asya'da Atla Seyahat) ismiyle yayınladı.⁴

Seyahatnamesinde gezip gördüğü yerleri tek tek sıralayan Schweinitz, Anadolu insanı hakkında muasırı olan seyyahların ifadelerine göre daha olumlu şeyler söylüyordu. Anadolu'nun ücra köşelerine at üzerinde yaptığı seyahatte bir kısmı bitmiş bir kısmı devam etmekte olan yatırımlardan bahsediyor. Bu yatırımlara halkın memnuniyeti, bazı ek projeler için halkın istek ve taleplerini dile getiriyor. Çumra'da Almanların kurduğu demiryolundan da yararlanan yazar, gezdiği yerlerin etnik ve dinî yapılarından, halk el sanatlarından, tarihinden ve eski eserlerinden söz eder ve ayrıntılı bilgiler veriyor. Kontun yazdıkları Osmanlı-Alman ittifakının iyi meyveler verdiği ve bu ittifak vesilesiyle Anadolu'nun mamur hale geleceği şeklinde fikir veriyor. Bu noktadan bakıldığında bu seyahatin ve seyahatnamenin amacının Osmanlı ülkesi ile Alman kamuoyunda, iki devletin süregelen ittifakının olumlu yansımalarını pekiştirmek olduğu söylenebilir.

Bilindiği üzere ecnebilerin Osmanlı sınırları içinde seyahat edebilmeleri padişah iradesine bağlı idi. Sefaretleri vasıtasıyla Osmanlı hariciyesine başvuru yapılıyor, bu başvuru padişaha iletiliyor ve irade sadır olursa seyahate mezun oluyorlardı. Almanya tebaasından Kont Schweinitz ile eşinin Bursa, Konya, İzmir ve Ankara vilayetleri dâhilinde seyahat ve ilmî araştırma yapmaları için 17 Haziran 1905 tarihinde irade sadır oldu ve mezkûr vilayetler valiliklerine tavsiyemeler gönderilmesi bildirildi.² Tavsiyemeler kont ve kontesin yanlarına kolluk kuvvetleri terfik edilerek rahat ve güvenli bir seyahat edebilmeleri içindi. Vilayetlere kont ve kontese seyahatlerini rahatça yapabilmeleri yanında hareketlerinin gözetlenmesi ve uygunsuz davranışları görülürse hemen şifre ile

bildirilmesi için ayrıca bir tavsiyename daha gönderildi.³

Kont Schweinitz ve eşi 1905 yazı boyunca Bursa, Konya, İzmir ve Ankara

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HR.TH, 320/2

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.MKT, 970/50

⁴Hans-Hermann Graf von Schweinitz, *in Kleinasien, Ein Reitusflug durch das Innere Kleinasiens im Jahre 1905*, DietrichReimer, Berlin 1906

Şekil 3: Konya'da sefer hazırlığı (Kaynak: Hans Hermann Schweinitz, *in Kleinasien, Ein Reitusflug durch das Innere Kleinasiens im Jahre 1905*, DietrichReimer, Berlin 1906)

Schweinitz, Orta Anadolu'da gerçekleştirdiği bu seyahatini 1906 yılında Almanya'da yayınladı. Eser, 14 bölümden oluşuyordu. Bölüm başlıkları şöyle idi:

İlk bölüm 'İstanbul'dan Konya'ya', ikinci bölüm 'Konya'da', üçüncü bölüm 'Göller Yöresi'nde', dördüncü bölüm 'Boğaz Boyunca', beşinci bölüm 'Alman Demiryolu'nda', altıncı bölüm 'Ereğli'de', yedinci bölüm 'Toroslar'da', sekizinci bölüm 'Rum Topraklarında', dokuzuncu bölüm 'Erciyes Dağı'nda', onuncu bölüm 'Peribacaları'nda', on birinci bölüm 'Kızılırmak'tan Yozgat'a', on ikinci bölüm 'Antik Şehirler'de', on üçüncü bölüm 'Mahallelerde Bir Gezinti', on dördüncü bölüm 'Eve Doğru'.

Kitap, "Küçük Asya'da gerçekleştirdiğimiz ortak seyahatin hatırası olarak Sevgili Eşim'e" ifadeleriyle kontes Arnado Schweinitz'e yapılan ithaf ile başlıyor. Ardından bir girişin yer aldığı eser, yedi adet levha, seksen altı fotoğraf ve iki haritadan oluşuyor. Eserin arkasında Schweinitz'in gezdiği rotayı işaretlediği ayrıntılı bir harita daha mevcut. 26 x 18 cm. ebadındaki eser bez ciltli olup iki yüz üç sayfa.

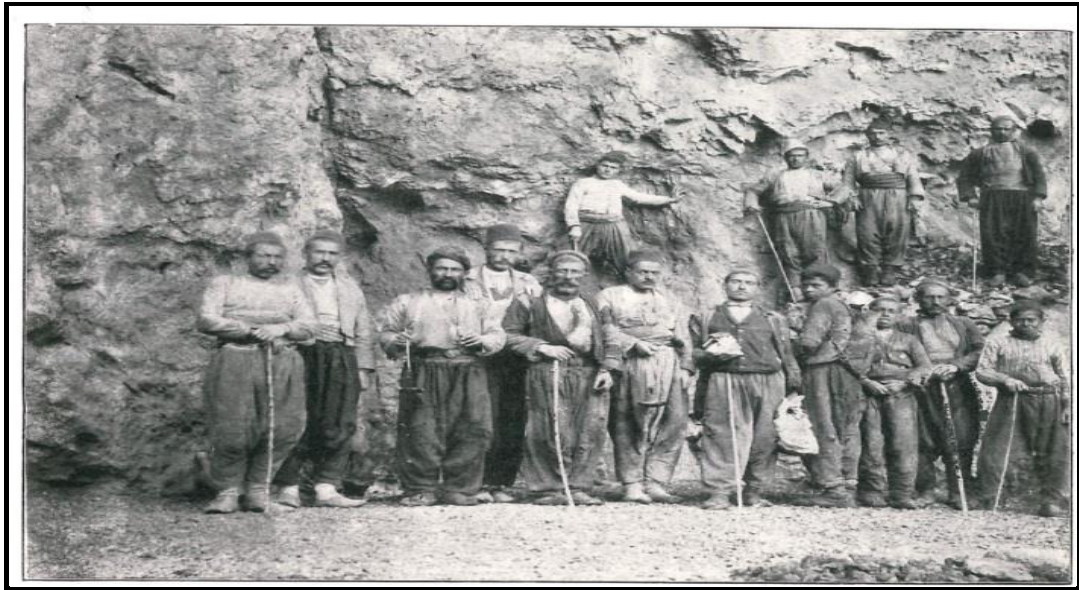
Schweinitz, kitabında yayınladığı 93 adet fotoğrafta Anadolu'dan insan ve tabiat manzaraları, günlük hayata dair küçük kesitler (bulgur ile uğraşan iki eş, yayık yayan yörük kadınları, at üstünde seyahat eden anne ve iki çocuğu, çift süren, harman kaldıran, döğen döven köylüler vb.) sunuyor. Madenler, su menbaları, geçitler ve Beyşehir Gölü üzerindeki seyahat fotoğrafları esere renk katıyor. İslamî devir ve öncesine ait eserlerin fotoğraflarına kimi zaman kont ve kontesin istirahat esnasındaki pozları eşlik ediyor.

Şekil 4: Konya Ereğli'de yayık yayn yörük kadınları (Kaynak: Hans Hermann Schweinitz, *in Kleinasien, Ein Reitusflug durch das Innere Kleinasiens im Jahre 1905*, DietrichReimer, Berlin 1906)

Kont Schweinitz'in 1905 senesi haziran, temmuz ve ağustos aylarında Orta Anadolu'ya yaptığı seyahatle ilgili kitabında aşağıdaki başlıklar ön plana çıkmaktadır:

30 Mayıs 1905 tarihinde Mudanya yoluyla Bursa'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılan kont ve eşi Mudanya'dan arabaya binerek Anadolu tren yolu güzergâhında bulunan İznik'e doğru yola çıktı. İznik'ten trene binerek Konya'ya doğru ilerlediler. Birkaç gün Eskişehir'de istirahat ederek trenin geçtiği mühim hatları görme fırsatı buldular. Beş beygir satın alıp 12 Haziran 1905 tarihinde Konya'dan ayrıldılar. Kervan kont, kontes, bir tercüman, bir hizmetkâr, üç adet binek hayvanı ile iki yük beygiri ve Konya valisi tarafından verilen bir zaptiyeden müteşekkil idi.

Şekil 5: Orta Toroslar'da Bulgar Madeni'nde (bugün Niğde ili Ulukışla ilçesi Madenköyü) çalışan Rum işçiler(Kaynak: Hans Hermann Schweinitz, *in Kleinasien, Ein Reitusflug durch das Innere Kleinasiens im Jahre 1905*, DietrichReimer, Berlin 1906)

Seyahatin birinci kısmında Konya'nın batısındaki Beyşehir ve Karaviran göllerini birkaç gün kayıkla dolaşan seyyah ve eşi, Konya ovasının sulanması için icra edilen çalışmaların yapıldığı bölgeleri Konya ovasına kadar ziyaret fırsatı buldular. Oradan Ereğli, Ereğli'den Toros dağlarına, Orta Toroslar'dan Kızılhisar yoluyla Bor, Niğde ve Kayseri'ye ulaştılar. Kayseri'de beş gün kaldıktan sonra Ürgüp, Nevşehir, Arapsün, Kırşehir, Boğazköy'ü ve diğer birtakım beldeleri ziyaret ettiler. Kont ve eşi İstanbul'dan hareketlerinin yetmiş birinci günü Ankara'ya vararak kervanı dağıttıktan sonra trenle yollarına devam ettiler.

Gezdikleri yerlerde Türk-Alman ittifakının olumlu yansımalarını gördüğünü ısrarla ifade eden Schweinitz, İslam kadınları hakkında önceki seyahatlerin zikrettiği olumsuz anlatımların aksine bir manzara ile karşılaştıklarını ifade eder. Eşinin Almanya'ya dönünce Avrupa'daki olumsuz imajı yıkmak için gayret sarf edeceğini dile getirir.⁵

Kont Schweinitz bu seyahatin ardından 21 Temmuz 1908 tarihinde Alman sefaretinden bir başka izin daha istedi. 1905 yılında irade-i seniyye ile Konya ve Ankara civarında seyahat eden kontu bu defa Batum'dan Trabzon'a, oradan Erzincan, Harput, Diyarbakır, Musul, Bağdat tarihiyle Basra Körfezi'ne kadar bir seyahat icra edebilmesi ve ilmî araştırmalarda bulunabilmesi için kolaylık sağlanmasına dair gerekli tavsiyemelerin verilmesi yönünde iltimas edilmesi isteniyordu. 4 Ağustos 1908'de Doğu Karadeniz'den başlayıp Doğu Anadolu üzerinden Irak ve Suriye'yi içine alarak Basra Körfezi'ne kadar uzanacak bu ikinci seyahat için de irade-i seniyye sadır oldu.⁶ Yazar bu seyahatini, *1910 Yılında Türkistan ve İran'ın Kuzeydoğusu'na Oryantalist Seyahat* ismiyle kitaplaştırdı.⁷ Schweinitz'in *Deutsch-Ost-Afrika in Krieg und Frieden, 1894 (Alman Doğu Afrika Savaşı ve Barış, 1894)* ve *Helenendorf. Eine deutsche Kolonie im Kaukasus, 1910 (Helen köyü. Kafkasya'da bir Alman sömürgesi, 1910)* isimli iki eseri daha mevcuttur.

Şekil 6: Schweinitz'in Orta Anadolu seyahati esnasında takip ettiği rota (Kaynak: Hans Hermann Schweinitz, *in Kleinasien, Ein Reitusflug durch das Innere Kleasiens im Jahre 1905*, Dietrich Reimer, Berlin 1906)

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.A.HUS, 494/136

⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.HR, 414/14

⁷ Hans-Hermann Graf von Schweinitz, *Orientalische Wanderungen in Turkestan und im nordöstlichen Persien, 1910*

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HR.TH, 320/2

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.MKT, 970/50

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.A.HUS, 494/136

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.HR, 414/14

Yayınlanmış Eserler

Hans-Hermann Graf von Schweinitz, *in Kleinasien, Ein Reitusflug durch das Innere Kleinasiens im Jahre 1905*, Dietrich Reimer, Berlin 1906.

Hans-Hermann Graf von Schweinitz, *Orientalische Wanderungen in Turkestan und im nordöstlichen Persien, 1910*, Dietrich Reimer, Berlin 1910.

KOLOĞLU, Orhan, *Abdülhamit Gerçeği*, Pozitif yay., İstanbul 2010, s.301-306.

İnternet

[http://de.metapedia.org/wiki/Schweinitz,_Hans_Hermann_Graf_von_\(1865\)#Werke_.28Auswahl.29](http://de.metapedia.org/wiki/Schweinitz,_Hans_Hermann_Graf_von_(1865)#Werke_.28Auswahl.29) Erişim, 23 Eylül 2017